

ГОДИНА

6
1869

ВОЈИН

БРОЈ

23

10. Августа.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Данашња тактика артиљерије. --- Поглед на дисциплину и војнички морал. — „Военный Сборникъ“. — Погибија и мрлост војске у рату.

Данашња тактика артиљерије.

ПРЕВОД С РУСКОГ.

(СВРШЕТАК.)

Губитак непријатељев беше велики. Парчад 8 Ћ граната налазила се на 30 корака у дужину и 10 у ширину около места, где беху распоређене данске батерије. Сви шрапнели прсли су кад треба, осим неколико са ударним упаљачима због мокре и мекане земље.

Три аустријске батерије потрошиле су свега 450 бојевих фишека,

од којих 4 Ћ батерија № 6 избадила је:

265 граната

21 шрапнел и

4 картечна метка

8 Ћ батерија № 9:

91 гранату

10 Ћ батерија № 10:

69 граната.

Начелник данске војске, ђенерао лајтнант Хегерман, говори о аустријској артиљерији: „аустријска

8 ѓ оруђа, најбоља су оруђа у свету; дејство 16 оруђа резервне артилерије, на одстцању, на које друге артилерије не могу ни приближно дејствовати, било је несносимо. Нема војске, нема артилерије, која би била у стању да издржи ватру тих батерија, кад оне дејствују с таквом хладнокрвношћу.

Одступање моје војске било је у сљед тих 16 оруђа аустријске резервне артилерије.“

Резервна артилерија одређује се за решавајући удар, који треба по могућности сакривено извршити. Веће артилеријске масе за време док се крећу, тако су осетљиве од ватре, да успех у многоне зависи од сакривеног и изненадног појава њиховог.

Излазак резервне артилерије на положај може бити колонама или развијеним фронтом. Поредак изласка не зависи толико од земљишта, колико од околности. Узети овај или онај stroj при излажењу, то је посао начелника артилерије; но у опште треба узети такав поредак, којим се најбрже у линију доћи може. Тако у битци код Ваграма, велика батерија Лористонова, не мотрећи на таласасто земљиште којим се могоше сакривено кретати, ишла је у колони по једној батерији и пришла на полу пушкомета к центруму наступајућих аустријанаца, и ту се развила у фронт, који је био дугачак нешто више од 2000 метара. Никад не ваља доводити резервну артилерију тако близу непријатеља, као што се то пређе радило; довољно је ако се приближимо на шрапнелно одстојање, т.ј. на 700 до 1000 метара.

Но с друге стране, у сљед далеког терања и сигурног гађања нове артилерије, ваља употребити све предосторожности, да се артилерија што мање

WWW.UNILIB.RS
У изложи ватри непријатељевој, за време док се креће. Што је боља батерија, тим је већи значај при појаву њеном на бојном пољу; дакле је ваља добро чувати пре нег што је почела дејствовати. Једно зрно које као што ваља падне у артилеријску масу може је довести у наред, и тим закаснити даље кретање њено.

Скривено приближавање, брзо вожење, неочекиван појав, тренутно развијање и брза ватра, јесу правила за успешно дејство резервне артилерије. Коњичка жљевна артилерија најбоље одговара овим захтевима, дакле је најбоља за резервну артилерију.

Наполеон I. у својим мемоарима вели: „артилерија решава успех војсци; може тући зрнима као год маљевима; како у пољској битци, тако и при обсади, искуство вели: ваља концентровати ватру на једној тачци.

Онај, који за време боја буде толико искусан и хитар, да изненадно изведе већу масу артилерије, вероватно је да ће добити победу“

„У томе, вели даље Наполеон, састојала се сва моја тајна, сва моја тактика.

Никад се не може значај артилерије умањити, докле год она имала буде таку велику резервну снагу, употребом граната и шрапнела.

И у будуће ће артилерија дејствовати као решавајући род оружја, а велике батерије остаће громовити весници победе.

ПРЕВЕО

В. Ј. Мостић,

интомац војне Академије.

Поглед на дисциплину и војнички морал.

Поред многих услова, који морају бити испуњени те да је војска на висини позива свога, један је од најглавнијих: „Дисциплина и војнички морал.“ Ми смо намерни, да овде покажемо нужност да се поменути услови морају испунити; после бацаћемо поглед на наше стање у овоме смислу; и најпоследње, изнећемо наше мисли: какве су нам поправке за испуњење истих услова нужне.

По што опште мисли изнесемо, стаћемо на терен установе наше народње војске, а после, прећи ћемо и на стајаћу војску, која је — што се непрестаје понаврати — школа, из које излазе учитељи и старешине за народњу војску. Какав дух, каква дисциплина, у опште: каквих врлина буде у стајаћој војсци, такве ће се пренети средством старешина и у народњу војску.

На више је начина опредељен појам о дисциплини; него се, наравно, сви писци више, мање слажу, и разлика је само у томе: какви су када обичаји били, а нарочито: на ком је када степену образованости стајала средина, из које је писац био; као и какве су биле политичке установе у држави, у којој је писац живео.

Кратко а јасно опредељује појам о дисциплини писац француски, интендант (администратор) Одије. Он вели: „Дисциплина се састоји — донекле у **тачно-сти у заповедању и потпуном слушању**. Али се све не ради у војсци **по заповести**, као што се то не чини ни у другој којој административној грани у држави. У војсци као год и у општем друштву имаде

Уобичајених дужности, после: има војничких закона као што има и грађанских. И по томе дакле: „У војсци као год и у држави, точно вршење онога што закони налажу, ствара дисциплину.“

„Да буду закони точно извршивани, или што је једно и исто, да се добије што савршенија дисциплина: треба да су власти, позване да ју одрже, **разложно подељене**. После, треба поставити правила субординације, у којима ваља показати — што могуће точније — свакога дужности и права. Најпоследње, треба најјасније одредити одношаје појединих међу собом, појединих спрема целог и целог спрема друштва.“

Неможе се што јасније казати о овом важном фактору — дисциплини, — који скоро највећу улогу игра за одржање војске, и без кога се она мора распасти — пропасти, а у овоме и државу у извесним моментима за собом у бездну повући.

Као што се из горњег види, подељење власти један је од најважнијих услова да дисциплина буде добра. Ми опет остављамо да писац француски сам говори. Он вели: „Поставити старешине људима у извесне гомиле састављеним; уредити између њих заповедање и слушање; постићи отуд брзу извршност а предупредити неред и забуну: то је циљ подељења власти, и предмет тог одређења њихових граница.“

„Овим ће се постићи не само добра дисциплина, већ и успеси у чисто ратним предузећима па и у администрацији.“

„Замислимо сада војску, у којој су власти добро комбиноване, одређене и точно ограничене; у оваковој војсци, довољна је једна реч — заповест па

да движење буде брзо, рад енергичан и постојан. У рату, за овакову војску нека врховни заповедник ис- каже само основу или операционску пругу, пак су све заповести издате: Инжењер утврђује, артилериј- ста оружја, администратор набавља, депови се уста- новљавају, путеви трасирају, логори обиљежавају, по- ложаји осматрају и т. д. и т. д. Једна је реч довољна била, и главнокомандујућем остало је само да извр- шење свега надзирава средством својих помагача — официра његовога штаба.“

„Замислимо сада да је главнокомандујући изре- као реч: **одступање**, — и цео његов штаб ступа живо у посао: раздаје нужне заповести, преправља путове, уређује маршеве, осматра положаје; старешина инже- њерски намешта мостове, руши зидове, утврђује по- ложаје и т. д.; старешина артиљеријски и админи- стративни размештају сваки свој материјал и управ- љају његовим пренашањем уназад и т. д. и т. д. Све се врши у миру, с редом и брзо, под закриљем вој- ске. Све ће се извршити без да буде главно коман- дујући узнемирен и забуњиван и једног магновења у борби, коју мора да издржи, те да се одступање из- врши у реду и без штетне наглости. Овим начином немогавши сачувати отети предео, или своју границу од навале непријатељеве, сачуваће се војска.“

„Лако је поњати шта бива, кад је све супрот ономе, што је горе речено.“

„Замислимо војску у којој су власти рђаво по- дељене, зло опредељене, ограничене, где је једном речи „надлежност“ сумњива. Тамо је неизбежна ме- шавина, сударање и забуна: траже један другог, саветује се, дебатира; време се у овоме као и у по-

мињању **других настављења** узалудно троши; све постаје тешко извршно, наступа нерешителност, рађа се немарност, јер разум умире. У овој ужасној забуди отвара се поље страстима: ревновању, свађи; анархија напослетку триумфира, машина се зауставља, умртви, војска пропада и државу за собом повлачи.“

Јасно је, мислимо, свакоме, да ни у једној другој установи, а још мање у војничкој не може ни да буде другаче, него што је често поменути писац овако живим бојама представио.

Многи мисле да је довољно држати се принципа: **апсолутна послушност и покорност** у војсци, па да све буде лепо и криво и да иде као намазано. Него ти греше. Има у војсци различитих заповедања па дакле и слушања. Има заповедање — командовање, у коме заповедник заповеда, а сви његови потчињени стоје спрам њега у најстрожијој пасивној послушности; има заповедања помоћника заповедникових, и ово мора бити чињено увек у име заповедника, најпоследње, има заповедања на основу положених закона, тако звана административна наређења, у њима нема пасивне послушности. Круг сваког од поменутих заповедања треба да је тачно колико је могуће обиљежен.

Што се пасивне послушности у прва два поменута заповедања тиче, треба да је уређена с обзиром на ову необориву истину: да пасивна послушност не може да буде тамо, где је две личности у исто време траже, јер је субординација, по своме појму, најстрожија постепеност, или да се боље изјаснимо: Субординација може бити само постепено, од највишег ста-

решине до најмлађег војника; то мора бити као један ланац из прстена разних величина састављен; сваки прстен зависи непосредно од првог до њега прстена; чим један прстен изда, ланац је прекинут. Ако се ланац у страну где је највећи прстен вуче, па се за неки од средњих прстенова закачи други прстен, непринадлежећи ланцу и по истом се ланац повуче у други неки правац, јасно је свакоме шта ће бити: биће то да ће се ланац искривити, и по првом датом правцу ићи не ће. Исто је то и у војсци; ако пасивну послушност ишту више лица у исто време, заповедања ће се укрштати, и онај који слуша мораће тумарати. Па за то велимо: да у војсци треба да буде тако уређено, да сваки има свога заповедника поред осталих старешина, да свако буде најстрожије пасивно послушан заповеднику, остале старешине да поштује и да им је покоран као што треба да поштује и суд, административног или полицајског чиновника, који нешто с њиме у име државе ради.

Нека нас читаоци — молимо их — добро разумеју, шта се по горњему хоће. Хоће се остварење принципа: да само онај може заповедати, који је за то нарочито постављен, и коме закони то приписују, и да само тај има права да захтева строгу пасивну послушност, да се тај брине о извршењу својих заповести, или оних, које је озго примио, и да се тај за неизвршење заповести узимље или узимат буде на одговор. Хоће се дакле **да сваки не може да заповеда свакоме**, него ономе само, који му је дат под команду, те да се зна јасно који коме и за шта да одговара. Хоће се: да сваки добија заповести само од

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

једног лица — заповедника, или његовог помоћника, који издаје заповести у име заповедниково.

Да ово овако буде уређено, треба да је сваки свестан својих дужности и својих права, јер ће дисциплина само тако моћи бити савршена, у колико савршенства у установи човековој може бити. Заповедање треба да је основано на закону и разуму, а администрација отачански уређена, па се не ће непослушности догађати.

Погрешке субординационе, кад им се извор потражи долазе већином од старешина; треба дакле да се то на извору поништи, пак ће и дисциплина бити савршена.

И тако дакле излазимо на почетну ствар, на подељење власти и постављање старешина: власти треба да су добро подељене, опредељене и ограничене; постављеним старешинама нека је „надлежност“ јасно опредељена, а свима и свакоме дужности и права точно означена.

Код нас, уопште ова ствар није на чисто изведена. Власти нису точно подељене, опредељене и ограничене. На главну земаљску снагу, на народњу војску, утичу две власти: полицајска и војничка. Организација нова, коју са великом жељом ишчекујемо, не сме задржати у себи овај амалгам од власти, који у садањој организацији постоји.

У мирно време незгоде, које долазе од досадањих непотпуних наређења и прописа законских, тичућих се народње војске, нису опасне и забуњујуће природе, али напротив, огромно спречавају развитак и унапређење ове наше свете установе.

Опасност је служити се овим мешовитим систе-

мом за случај рата. Онда ће, наравно, отпасти власт полицајска, и само ће војничка фунгирати (дејствовати); али како ће ова поњати свој нови положај, у који — тако рећи — тек први пут ступа. До јуче, војнички старешина у народњој војски, обазираше се на две стране у својим пословима: на власт полицајску и на власт војничку; у оваковом положају, другче се је развио, други дух добио, одговарао је за своја дела на две стране; оваква одговорност уродила је **умешност** ползовати се једном страном за задовољење друге, сљедствено: постала је фактичка неодговорност, а уз то нерешителност, неенергичност, немарност у пословима.

Па и оно мало опредељених граница властима, које на народњу војску утичу, тражи непрестано један орган да прекорачи на штету другога. О овоме могли би доста примера навести, па из најскорашњијег времена, али држимо да је то свакоме добро познато, зато прелазимо даље и велимо: недовољни степен унапређења народње војске, која већ од 7 година постоји, једино је одтуд, што су на њу утицале две власти, од којих једна се слабо или никако у војништву не разумеваше, те тиме само сметаше развитку народње војске.

Сетимо се напред поменутих речи искусног писца: „да се дисциплина — без које се има гомила људи, а не војска — састоји у точном заповедању и потпуном слушању, што је исто, ако рекнемо: у точном вршењу онога што закони налажу, па после да закони буду точно вршени, треба да су власти разложно подељене, опредељене и ограничене; да су

свакоме дужности и права точно означена и одношаји потанко опредељени.“

Све ово, ако постоји, има једну полезну точку, т. ј. треба да цео систем изгледа пирамидално, пирамида има један врх, тако и установа треба да има једну врховну власт, која се после цела на многе али једнородне органе поради извршења закона, или поради контроле, да ли се закони врше.

Па кад је то тако, онда је — по нашем мишљењу — крајње време, да се уплив полицајске власти на народњу војску укљони у толико, у колико природа ове установе то допушта.

Ако се народња војска стави искључиво под војну власт, моћи ћемо наше војничко законодавство уредити, а без уређења овога неможемо напредовати, неможемо народњу снагу онако спремити као што би требало, да нам послужи за темељ будућности наше, него ћемо се непрестано у вртлогу дивизати, а никад ни корака напред.

Љ. ИВАНОВИЋ.

„Военный сборникъ.“

(Из Војеног Зборника бр. 2. 1869).

Са прошлом годином навршио је Војени Зборник једанајест година свога живота.

Дужност уредништва Зборникова бејаше, да из ближе упозна публику са радом и бригом, коју је изјављивало у своме листу за прошлих десет година, те је с тога априлској књизи број 4. и придат био „Систематическій указатель“ од 1858 до 1867 год. закључно; у њему су, по програму самога журнала,

стављене главне гране војничке науке са нужним објашњењем.

Нек је дозвољено уредништву да овде понови оно, што је у уводу „указатељвоме“ речено:

Велики број различитих чланака и ствари (што се односе на ратне гране војничкога знања) изнесене у 58 делова Војенога Зборника, — чини богати материјал за изучавање војничке гране. Њени одељци већ су постигли своје мете, јер су привукли на се „благосклоне“ пажње више војне администрације; други ће, по свој прилици, послужити као градиво при размишљању и оцењивању ових или оних дневних питања у унутарњем устројству наше (руске) војске и њеног образовања: остали, према важности својој, јесу више или мање интересно градиво за свестрано проучавање војничке гране у маси наше војничке дружине, којој и служи сам Војени Зборник.

У ово мало речи стоји сва суштина тежње журналове и сав значај задатка, који он решава. Читалац, који познаје мисао журнала у опште, а нарочито **војничкога**, па пажљиво разгледа садржину „Указателя“ за десет година, сагласиће се, да је „Војени Зборник“ био и да је одзив свију важних војничких питања, која су се тичала и која се тичу нашег војничкога друштва.

Но да погледамо сад књижевни одсек журнала само за прошлу 1868 годину.

У 1868 години уредништву је дошло 233 различита чланка.

Од ових у дванаест књига журналових штампано је:

Изворних (ориџиналних)	71
Извађених из странских састава	3
Превода са примедбама преводника	2
Библијографских бележака и погледа на журнале руске и странске *)	28
Руских војничких погледа (обозрѣній)	12
Странских	12
<hr/>	
Свега	128

Или по предметима:

Чланци из војне администрације и војн. економије	36
Стратигије и тактике	21
Војне историје	11
Географије и статистике	6
Белетристике	3

1868 год. Војени зборник имао је сталних и несталних сурадника, осим оних, чији чланци нису печатани, 174; сурадника бејаше:

Бенерала	16
Виших и нижих официра:	
Из ђенералнога штаба	24
„ гарде	14
„ остале војске	107
Лица грађанскога реда, која су по највише била у војничкој служби или служила у војничкоме заводу	13

1868 г. Војни зборник имао је 2151 уписника (1867, 2239); штампано је 2337 примерака.

1868 год. уредништво је имало на расположењу:

*) Осим крупних чланака тога одека, било је мањих критичких примедаба, библијографских и картографских извештаја,

Од уписника (2151 примерак)	12,906	рубаља
Помоћи државне	15,000	„
	<u>Свега 27.906</u>	„

Расход око издавања журнала, заједно са додацима његовим, био је 27.940 р. 97 коп. где долази и 8344 р. што се дало за награду сурадницима.

Дакле, поред најбрижљивије економије уредништва учињен је расход већи од прихода за 34 руб. 95 к., које је подмирено из остатака од прошлих година.

— Н —

12. (8.) 1869, Београд.

Погибија и мрлост војске у рату.

Из веома драгоценог дела професора **Карупа**, које пре неког доба угледа света, узимљемо ове врло интересантне бројеве, по којима се може оценити како је кад војска умирала у биткама и трпела од рана.

У овој доњој табlici поређани су неколики подаци о већим биткама у прошлом и садашњем столећу.

У битци	војска	мртвих	рањених.
код Сора (1745)	Пруска	1500	3000
„ Кеселдорфа (1745)	„	1604	3158
У битци	војска	мртвих	рањених.
Код Лајтена (1757)	Аустријска	3000	6000
„ Астер-Еслингена	„	4287	16213
(1809)	Француска	8000	24000
„ Бородина (1812)	„	12000	38000
„ Вел. Гершена (1813)	„	6000	11000
„ Бауцена (1813)	„	5000	14000
„ Лајпцига (1813)	„	20000	30000

У битци	војска	мртвих	рањених.
» Дипелских опкопа (1864)	Пруска Данска	229 501	620 2000
» Краљевог Граца (1866)	Пруска*) Аустријска*)	1830 4377	6958 12485

С погледом на број бораца у биткама, прави бројеви о умирању у проценту јесу ови:

У битци	војска	број бораца	мртвих	умирање у процентима.
код Сора	Пруска	18000	1500	8.33
» Лајтена	Аустријска	90000	3000	3.33
» Асперна	»	80000	4287	5.36
» Еслингена	Француска	70000	8000	11.43
» Боролина	»	133000	12000	9.02
» »	Руска	132000	15000	11.36
» В. Гершена	Францус.	90000	6000	6.67
» Лајцига	»	170000	20000	11.76
» Дип. опкопа	Пруска	160000	229	1.43
» Кр. Граца	»	220000	1830	0.83
» »	Аустријс.	180000	4377	2.43
Средња сразмерна			6929.36	6.36

За умирање у рату у ужем смислу речи, изнећемо сад статистички, у колико имамо приближних поузданих података.

1.) **Кримски рат.** По **Хауснеру** последица тог рата беше:

Војска	Мртвих
Руска	256000
Француска	107000
Турска	98000
Инглиска	45000

*) Изузевши официре.

Војска	Мртвих
Талијанска	2600
Грчка	2500

Свега 511100 мртвих.

Од тих погибоше које од оружја које од рана 176000 људи, а од болести помре њих 335100.

Што се посебице саме Француске војске тиче, врховни штапски лекар износи нам ове поуздане податке.

Цела војска имаше на окупу 309.263 човека. Од тога погибе

10240 људи одмах на бојишту.

720 „ удавише се.

8004 човека помреше од болести.

4404 „ „ на пречац од мраза итд.

72247 људи помреше од својих рана.

95615 људи мртвих или 30.92 на сто.

2.) **Американски грађански рат.** По Џолбу савезна војска од 1861—1863 године имаше само 5.32% мртвих од бораца на годину.

3.) **Талијански рат.** 1859—1860. Последица по Хауснеру беше ова:

Војска	Мртвих
Аустријска	59.664
Француска	30.220
Талијанска	23.610
Напољска	14.010
Папска	2.370

Свега 129.874 мртвих.

Од тих погибоше у самом рату 96.874 човека, а 33.000 од којекаквих других бољетица.

Француска војска имаше на 180.000 људи, а умирање изношаше на 16.79%. Напротив по званичним извештајима скупни број мртвих изношаше само на 10.205 људи или 5.79%, и овај податак за цело је ближи истини од оног горњег. (СВРШИТЕ СЕ.)